

KELAJAKDAGI BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISINING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASI SHAKLLANISHI

Qoryog'diyeva Elnura Imomnazar qizi

Boshlang'ich ta'lim va sport tarbiyaviy ish yo'nalishi 4- bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: Shahlo Isamiddinovna Botirova

Chirchiq davlat pedagogika universiteti professori p.f.d.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8017657>

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'qituvchilarning ijtimoiy funktsiyalarini modernizatsiya qilish, qaror qabul qilishga tayyorlikni tavsiflovchi qadriyatlar tizimining o'zgarishi, zamonaviy o'qituvchilarning individualligi va fikrlash uslubini rivojlantirish bilan bog'liq. Pedagogika universitetida bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashga qo'yiladigan talablarning ortishi, kasbiy o'zini o'zi belgilash va kasbiy kompetensiyalarni o'zlashtirishning mazmunliligi zarurati. Maqolaning maqsadi kelajakdagi boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishga yordam beradigan omillarni aniqlashdir.

Kalit so'zlar: ta'lim, shakllantirish, kommunikativ kompetensiya, boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Hozirgi bosqichda pedagogik ta'lim bo'lajak o'qituvchi tayyorlashning maqsadlari, mazmuni va sifatiga qo'yiladigan talablarni tubdan o'zgartirish sharoitida rivojlanmoqda. Shu bilan birga, o'qituvchining faoliyati o'quv jarayoni sub'ektlarining o'ziga xos vaziyatli o'zaro ta'siriga faol innovatsion javob sifatida qaraladi, bunda muvaffaqiyat omili kasbiy xatti-harakatlar modeli bo'lib, u o'zini o'zi rivojlantirish uchun maqbul sharoitlarga mos keladi. Mutaxassisning kasbiy malakasi shaxsning individual fazilatlariga, ularning yig'indisiga yoki aniq bilim, ko'nikmalarga kamaymaydi va nafaqat undan foydalanishning mavjud imkoniyatlari va ko'nikmalarini namoyon qiladi, balki u yangi hodisalarni, hayot sifatini ham yaratadi. O'qituvchi o'z kasbiy sohasida muvaffaqiyatli bo'lishi uchun. Hozirgi ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatda, o'qituvchining ijtimoiy funktsiyalarini modernizatsiya qilish, qaror qabul qilishga tayyorlikni tavsiflovchi qadriyatlar tizimini o'zgartirish, individuallik va fikrlash uslubini rivojlantirish, kasbiy kompetensiyalarni o'zlashtirish, dunyoqarash, kelajak kasbining konturlaridan xabardorlik universitetda o'qitish orqali ta'minlanishi kerak.

O'qituvchi shaxsini shakllantirishga yangicha yondashish zaruriyatini zamonaviy ta'limni xarakterlovchi modernizatsiya jarayonlari taqozo etadi.

Talabalar - kechagi o'rta maktab bitiruvchilari o'zlarining ta'lim faoliyatini kelajakdagi kasbiy faoliyatini ham, tegishli kompetensiyalar tizimini ham rivojlantirish uchun bilim faoliyati sifatida qabul qilmaydilar. Bu esa bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining malakasi asosida samarali o'qitishga bo'lgan ehtiyojni oshiradi. Erkin va faol fikrlash, ta'lim jarayonini modellashtirish, ta'lim va ta'limning yangi g'oyalari va texnologiyalarini mustaqil shakllantirish va amalga oshirishga qodir bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetensiya darajasini oshirish muammosi zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarda dolzarb hisoblanadi. Birinchidan, kasbiy malakali o'qituvchi o'quvtarbiyaviy ish jarayonida ijodiy o'quvchilarning shakllanishiga ijobiy ta'sir

ko'rsatadi; ikkinchidan, u o'z kasbiy faoliyatida yaxshi natijalarga erisha oladi; uchinchidan, u o'zining kasbiy imkoniyatlarini amalga oshirishga hissa qo'shadi .

Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy pedagogik kognitiv faoliyati shaxsning intellektual va kognitiv rivojlanishini ta'minlaydigan kasbiy malakali mutaxassis tayyorlash va shakllantirishning tizimli omilidir.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi tarkibida biz quyidagi kompetensiyalarni ajratamiz: gnostik, dizayn, konstruktiv, tashkiliy, kommunikativ, tadqiqot va boshqalar, ularning har biri ko'nikmalar to'plamidan iborat. Boshlang'ich ta'lim o'qituvchisining asosiy kompetensiyalaridan biri bu kommunikativ kompetensiyadir. Kommunikativ kompetensiya - bu o'rganishdan kelib chiqadigan shaxslararo muloqot va xulq-atvor normalarini optimal tarzda amalga oshirish uchun zarur bo'lgan ma'lum fazilatlar to'plami (etno-ijtimoiy-psixologik standartlar, standartlar, xattiharakatlarning stereotiplari). Kommunikativ kompetensiya o'qituvchiga o'quv jarayoni ishtirokchilari bilan pedagogik jihatdan mos munosabatlarni o'rnatishga, o'quv jamoasida qulay ijtimoiy-psixologik muhitni yaratishga imkon beradi (gapirish va tushuntirish qobiliyati, o'quvchilarni o'quv jarayoniga jalb qilish uchun ularga hissiy ta'sir ko'rsatish). , sinfda o'zaro ta'sirning har xil turlarini, shu jumladan dialogni o'rnatish, o'quvchini faol idrok etish va tinglash, ong va his-tuyg'ularga og'zaki va og'zaki bo'lmagan ta'sir vositalarini birlashtirish, hamdardlik, samimiylik, optimizm, ishonch va boshqalarni ko'rsatish.) .

Ko'pgina tadqiqotchilarning fikriga ko'ra bolalar bilan muloqot, "o'qituvchining kasbiy mahoratining yadrosi", chunki bu pedagogik faoliyatning mohiyatidir. Bundan tashqari, agar o'qituvchi yetarli darajada kommunikativ kompetensiyaga ega bo'lmasa, ta'lim va tarbiya jarayonida o'zaro ta'sir jarayonini moslashuvchan boshqarishga, kommunikativ texnologiyalardan foydalanishga tayyor bo'lmasa, zamonaviy shaxsga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalarini amalga oshirish mumkin emas. O'zaro tushunishni rivojlantirish va boshqalar. Qulay ma'naviy-psixologik muhit, muloqotning insonparvarligi va demokratikligi, aloqalarning samaradorligi, muammolarni hal qilishda muloqotning samaradorligi, o'qituvchi va bolalarning o'z ishidan qoniqishi. O'qituvchining kommunikativ malakasiga bog'liq. O'qituvchining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishni o'z-o'zini rivojlantirish va rivojlantirish usullaridan biri sifatida ko'rib chiqish mumkin.

Ta'lim jarayoni ishtirokchilarining amalga oshirilishi. Muvaffaqiyatli muloqot qilish uchun ta'lim jarayonini shunday qurish kerakki, bolalar o'rganishga va universal harakatlarni shakllantirishga qiziqadi. Bu yerda o'qituvchining motivatsiyasi, rag'batlantirishi va qo'llab-quvvatlashi muhim va zarurdir. "Odamlarni yutuqlarga undaydigan yagona xavfsiz yo'l - bu bolalarning to'g'ri yo'l bilan qilayotgan ishlariga urg'u berishdir". Shunday qilib, kommunikativ kompetensiya kasbiy muvaffaqiyat, raqobatbardoshlik va shaxsiy qoniqishni, shuningdek, ta'lim sifatini oldindan belgilab beradigan yuqori professional darajadagi asosiy tarkibiy qismlardan biriga aylanadi.

Ko'pgina tadqiqotchilar kommunikativ kompetensiya tarkibiga juda xilma-xil elementlarni kiritishadi. Biroq, bu xilma-xillik orasida quyidagi komponentlar aniq ajralib turadi: aloqa bilimlari, muloqot qobiliyatlari. Kommunikativ bilim: muloqot nima ekanligini tushunish, uning turlari, bosqichlari, rivojlanish qonuniyatlarini bilish; kommunikativ usullar va usullar, ularning harakatlari, imkoniyatlari va cheklovlari; turli odamlar va turli vaziyatlar munosabatlarida samarali usullar; o'zlarining muloqot qobiliyatlari va usullarini rivojlantirish darajasi, o'z faoliyatida samarali va samarasiz.

Muloqot ko'nikmalari: nutq qobiliyatlari, tashqi va ichki ko'rinishlarni uyg'unlashtirish, fikr-mulohazalarni saqlab qolish, muloqot to'siqlarini bartaraf etish;

interfaol ko'nikmalar: demokratik asosda muloqotni qurish, qulay hissiy va psixologik muhitni yaratish qobiliyati, o'zini o'zi boshqarish va o'zini o'zi rivojlantirish qobiliyati, kasbiy etika va odob-axloq qoidalari va qoidalariga amal qilish qobiliyati;

Ijtimoiy va pertseptiv qobiliyatlar: aloqada sherikning xulq-atvorini adekvat idrok etish va baholash, uning holatini, istaklari va xatti-harakatlarining motivlarini og'zaki bo'lmagan signallar orqali tan olish, boshqa shaxsning shaxs sifatida adekvat qiyofasini yaratish, ishlab chiqarish qobiliyati. ijobiy taassurot qoldirdi.

Muloqot ko'nikmalari: muloqot qilish uchun kommunikativ vaziyatning ijtimoiy-psixologik prognozini berish qobiliyati; kommunikativ vaziyatning o'ziga xosligidan kelib chiqib, ijtimoiy psixologik jihatdan muloqot jarayonini dasturlash; kommunikativ vaziyatda muloqot jarayonlarini ijtimoiy-psixologik boshqarishni amalga oshirish. Mualliflar bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy fazilatlarini shakllantirish muammolariga bag'ishlangan ayrim tadqiqotlarida o'qituvchilarning pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirish muhimligini ta'kidlaydilar. B.F.Lomov (2009) aloqaning uchta funksiyasini ajratib ko'rsatadi:

1. Turli og'zaki va og'zaki bo'lmagan aloqa vositalari orqali axborotni uzatish va qabul qilish uchun xizmat qiluvchi axborot-kommunikatsiya funksiyasi.

2. Tartibga solish va kommunikativ funktsiya - umumiy faoliyat uslubi, odamlarning muvofiqligi, ularning harakatlarining sinxronligi va boshqalar orqali muloqotda sheriklarning xattiharakatlarini tartibga solish.

3. Affektiv-kommunikativ funktsiya muloqot sub'ektlari o'rtasidagi munosabatlarda ifodalanadi, ularning hissiy sohasiga ta'sir qiladi. Muloqot jarayonida hissiyotlar almashinuvi mavjud: empatiya, g'azab, befarqlik (7).

Bu insonning fikrlashi, uning tajribasi, fikrlari va aks ettirilishining asosiy mexanizmidir his-tuyg'ular uzatiladi, xarakter namoyon bo'ladi. Fikrlash jarayonini so'z yordamida tashkil etish qobiliyatisiz odam na rivojlana, na fikr yuritadi, na ijtimoiylasha oladi. V.A Suxomlinskiy (1981) har bir o'qituvchi, qaysi fandan dars bermasin, adabiyotchi bo'lishi kerakligini ta'kidlab, shu bilan birga "O'qituvchining eng muhim pedagogik quroli nutqdir, uni hech narsa bilan almashtirib bo'lmaydi" deb ta'kidlagan. (3). D.A.Zueva (2009) bo'lajak o'qituvchilar o'rtasidagi muloqot madaniyatini kasbiy jihatdan muhim sifat deb hisoblaydi. U ba'zi pedagogik shartlarni aniqladi, ularga rioya qilish pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalarida nutq madaniyatini samarali rivojlantirishga yordam beradi (5). Nutq, AN Leontiev (2010) tomonidan ta'riflanganidek, kommunikativ funktsiyaga (so'z - aloqa vositasi), indikativ funktsiyaga (so'z mavzuni ko'rsatish vositasidir) va intellektual, ma'no funktsiyasiga (so'z umumlashtirish, tushunchalar tashuvchisi) (6). Aloqa tuzilishi uning vazifalari asosida quriladi. Bunga turli yo'llar bilan yondashish mumkin. Bizning ishimizda biz G.M Andreeva (1980) tomonidan taklif qilingan tuzilmaga e'tibor qaratamiz, u muloqotda uchta o'zaro bog'liq tomonlarni ajratib ko'rsatish orqali aloqa tuzilishini tavsiflaydi: kommunikativ, interaktiv, perseptiv. Shunday qilib, V.P.Konetskaya (2010) muloqot deganda turli xil ma'lumotlarni uzatish va qabul qilish imkonini beruvchi muloqot usullari tushunilishini, ya'ni "aloqa" tushunchasi "muloqot" tushunchasini o'z ichiga olishini ta'kidlaydi (2). Boshqa tomondan, muloqot (teng sheriklar dialogi) boshqaruv (kommunikatorning ma'lumot oluvchiga maqsadli ta'siri) va taqlid qilish (xulq-atvor, muloqot uslublari, turmush tarzi) bilan bir qatorda aloqaning uchta shakllaridan biri sifatida qaraladi. jamiyatning ba'zi a'zolarining boshqalari). Bu yerda "muloqot" tushunchasi "aloqa" tushunchasidan kengroqdir.

Ushbu nuqtai nazarni V.I Grachev (2006) qo'llab-quvvatlaydi. Uning fikricha, muloqot tabiat, madaniyat va jamiyatdagi sub'ektlar va ob'ektlar o'rtasidagi turli xil aloqalar va munosabatlarni o'z ichiga oladi. V.I.Grachev (2006) ta'kidlashicha, muloqot har qanday

aloqaning asosi hisoblanadi, lekin aloqa faqat muloqot bilan chegaralanmaydi. Muloqot shaxslararo, ijtimoiy jarayon bo‘lib, muloqot texnik, biologik va ijtimoiy-madaniy bo‘lishi mumkin (4). Aloqa har doim aloqa va axborot jarayonidir, lekin har bir axborot jarayoni hayotiy aloqa emas. Muloqot va turli fikrlar almashish jarayoni har doim ham yangi ma'lumotlarni tug'dirmaydi, aks holda bilish jarayoni faqat aloqa bilan cheklanishi mumkin edi. Biroq, ba'zi olimlar bu tushunchalarni bir xil deb hisoblashadi. Biz o‘z ishimizda ta’lim jarayonida “aloqa” va “muloqot” ma’no jihatdan yaqin tushunchalar bo‘lib, ularni pedagogik muloqot deb ataydigan pozitsiyaga ham amal qilamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alavidze, TA Zamonaviy dunyoda ijtimoiy psixologiya. Moskva: Aspect Press. 2002 yil
2. Konetskaya, VP Aloqa sotsiologiyasi. Moskva: Xalqaro biznes va menejment universiteti. 2010 yil
3. Suxomlinskiy, VA. Yuz kengashlari o'qituvchisi. Izhevsk: Luch. 1981 yil.
4. Grachev, VN Muloqot-qadriyatlar-madaniyat. Sankt-Peterburg: Asterion. 2006 yil.
5. Zueva, D.A. O'qituvchining matematik nutqi madaniyati: asosiy sifatleri va ularni rivojlantirish shartlari. Rossiya davlat pedagogika universiteti yangiliklari. AI gersinit. 2009; 1: 134-139.
6. Leontiev, AA Aloqa psixologiyasi. Moskva: Qarang. 2009 yil
7. Lomov, BF Psixologik tadqiqot muammolari va strategiyasi. Moskva: Nauka. 2009 yil.
8. Зуфаров Ш. Педагогик инноватика. -Т.: “Fan va texnologiyalar”
9. нашриети, 2012.
10. Хакимова Е. «Высшее образование несет потери»./Мир новостей №7 (1105) от 18.02.2015 г.